

Шевченко О.О.

доктор економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія

Кершев В.А.

магістр,
Донбаська державна машинобудівна академія

Лашина І.С.

магістр,
Донбаська державна машинобудівна академія

Shevchenko Olena, Kershev Vyacheslav, Lashina Inna

Donbas State Engineering Academy

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ: ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗМІН

Досліджено підходи до визнання ролі соціального захисту, питання сумісності глобалізації та соціальної держави з її інститутами соціального захисту населення, стан параметрів соціально-економічної моделі розвитку національної економіки. Обґрунтовано ефективність застосування соціально орієнтованої політики держави, розкрито інституційне середовище функціонування сучасної господарської системи, тенеу сучасної моделі функціонування глобальної економіки. Проаналізовано сучасний кризовий стан національної економіки (у частині деформації соціально-економічної підсистеми, ризиків поглиблення соціальної нерівності) та умови соціального захисту. Обґрунтовано зміну парадигми соціально-економічних перетворень у сфері соціального захисту, концептуальні основи вибору національної моделі економічного розвитку господарської системи в контексті соціального складника державної політики. Запропоновано наукову концепцію господарського розвитку в умовах сучасної трансформації національної економіки щодо процесів соціального забезпечення з використанням принципу соціального інклюзивного зростання з метою формування основних компонент системи соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальний захист, соціальний складник господарської системи, соціальна політика держави, глобалізація, соціальна інклюзивність, економічна система, розвиток національної економіки, інституціональні зміни.

Постановка проблеми. До ключових питань, що постають перед більшістю країн як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі, належить побудова ефективної системи соціального захисту населення, здатної вирішувати нагальні й перманентні соціальні проблеми. Найбільш гостро постає потреба переосмислення концепції національної соціальної політики, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Означена проблема набуває особливої актуальності у світлі процесів нестабільності соціально-економічного розвитку держави та військового конфлікту на Сході України. Вищезначене зумовлює необхідність створення вискоєфективної системи соціального захисту, здатної допомогти у закладенні міцного фундаменту тристоронніх відносин у механізмі соціального партнерства. Для імплементації сучасних і досконалих механізмів системи соціального захисту виникає потреба у характеристиці й узагальненні досвіду зарубіжних країн, виокремленні адекватних до вимог часу інструментів, які можна вико-

ристати у вітчизняному просторі соціального захисту з найефективнішою та найбільш повною віддачею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед класиків економічної науки, котрі досліджували проблеми еволюції системи соціального захисту населення і розвитку економічного інструментарію його аналізу, варто виокремити А. Сміта [1], Д. Рікардо [2], Д. Белла [3], А. Маршалла [4], М. Лоренца [5], Т. Веблена [6], Дж. Кейнса [7] та ін. Проблеми розвитку системи соціального захисту відображено у працях вітчизняних учених-економістів І. Колупаєвої, О. Соскіна, В. Бодрова, В. Гейця, Я. Жаліла, А. Гриценка, Н. Гражевської та ін. Сьогодні стан системи соціального захисту населення України засвідчує необхідність детальнішого аналізу й надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення наявної системи у найближчій перспективі.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є поглиблене вивчення впливу екзогенних та ендегенних чинників на складники національної системи соціального захисту населення, обґрунтування концепції

соціального захисту з урахуванням парадигмальних засад сучасних змін.

Виклад основного матеріалу. Наявність суперечливих оцінок і прогнозів щодо напрямів, цілей, динаміки економічного зростання національної економіки вимагає звернення до інтелектуальних надбань світової та вітчизняної економічної думки, глибокого переосмислення наукових засад економічного розвитку, його залежності від історичної колії попередньої еволюції, впливу позаекономічних чинників на процеси господарських трансформацій тощо.

Це завдання набуває особливої актуальності за умов, коли посилилася критика домінуючих економічних теорій, передусім неокласичної економічної теорії, яка впродовж багатьох років відіграла роль теоретичного фундаменту в дослідженні національних та глобалізованих економічних процесів. Усе гостріше постає питання про оновлення методологічного інструментарію осмислення кардинальних змін у національній та глобальній економіці, про формування нових наукових підходів та принципів до їх розуміння, поєднання економічної теорії з практикою господарювання. У більшості постіндустріальних країн система соціального захисту населення орієнтується на вагому підтримку зайнятості, при значних витратах на захист своїх громадян в людський капітал та соціальну інфраструктуру, що зумовлює низький рівень бідності та відносно невисоку соціальну диференціацію у суспільстві. Значні витрати на соціальний захист населення в європейських країнах перетворили останній на вагомий чинник їх соціально-економічного поступу, забезпечення стабільності у суспільстві. Нині діючі моделі соціального захисту населення у Західній Європі, США, Японії та інших країнах на відміну від постсоціалістичних країн – яскравий приклад еволюційного, не порушеного розвитку, а їх формування та регулювання віддзеркалюють еволюцію економічної думки стосовно розвитку цієї сфери соціально-економічних відносин.

На відміну від останнього в Україні еволюційний процес становлення і розвитку цілої низки загальноцивілізаційних інститутів соціального захисту населення на ринкових засадах на початку ХХ ст. був перерваний [1]. Створена в умовах радянського ладу модель цього захисту ґрунтувалася на індустріальній моделі соціально-економічного розвитку. Її основні параметри не змінювалися на засадах одержавлення соціально-економічних відносин, без урахування загальносвітових тенденцій соціально-економічного розвитку, що в кінцевому підсумку призвело до системної кризи адміністративно-командної економіки.

Здійснені в процесі ринкових перетворень зміни дали змогу сформувати основні складники системи соціального захисту населення в нашій країні, притаманні ринковій економіці. Однак вони не призвели до формування такої моделі соціального захисту населення, яка б відповідала параметрам європейських країн. Коригування її окремих елементів, як свідчить і вітчизняний, і зарубіжний досвід, не дає потрібних

результатів, що підтверджує необхідність системного реформування (парадигмальних змін) усіх складників соціального захисту населення в нашій державі [2]. З огляду на це, приведення української моделі соціального захисту населення у відповідність до потреб нинішнього етапу соціально-економічних перетворень свідчить про необхідність відмови від часткових змін і переходу до радикального реформування всієї системи. Реформування соціального захисту населення в Україні на засадах сталого розвитку не дає змоги позбавляти уваги теоретичні напрацювання, вирішення поточних і стратегічних проблем регулювання цього суспільного інституту, практику використання окремих підходів, методів і механізмів, задіяних у процесі їх вирішення в економічно розвинених країнах світу.

Дослідження нинішнього стану функціонування соціального захисту населення в постіндустріальних державах свідчить про наявність цілої низки проблем та спричинених їх наявністю нових підходів до регулювання його моделей. Вони стосуються, перш за все, сфери зайнятості та стану ринку праці.

Проблеми еволюції сучасного суспільства вимагають від економічної теорії як науки нової методології, розроблення конкретних концепцій і моделей, які стануть підґрунтям для переходу економічних систем країн на новий рівень ефективного розвитку за умов постійно зростаючих суспільних потреб. Емпіричні дослідження виявляють, що набули змін фактори та умови генезису системи, а попередні методи й моделі вже не дають ефективних рішень актуальних проблем економічної політики. Унаслідок цього формується потреба в розробленні нових методологічних підходів до вивчення модифікованих господарських процесів, і перспективи дослідження набувають плюралістичного та більш широкого характеру.

Результатом нових підходів до визнання ролі соціального захисту населення у розвитку економічних систем стало його визначення як продуктивного чинника, здатного підвищувати ефективність цієї системи. На тлі динамічних інтеграційних процесів усе більшої актуальності набуває проблема сумісності глобалізації та соціальної держави з її інститутами соціального захисту населення в постіндустріальних країнах. Суть цієї проблеми полягає у посиленні суперечності між принципами безперешкодного переміщення капіталів, товарів, робочої сили між країнами глобалізованого світу та здійсненням національними урядами за допомогою механізмів соціального захисту своєрідного протекціонізму щодо населення цих країн. Реакцією на цю реальну проблему соціального захисту населення постіндустріальних країн із боку науковців є пошук нової моделі соціальної держави, яка б відповідала нинішнім умовам соціально-економічного розвитку світової спільноти. Більшість науковців визнає, що глобалізація супроводжується неоднозначним впливом на модель соціальної держави. Так, Г. Еспін-Андерсен вважає, що національну соціальну політику за нинішніх умов уже неможливо розглядати поза контекстом

глобальних процесів і тенденцій. Останні ж складно сприймати як оптимістичні для соціальної сфери та її ефективного державного регулювання [3]. Серед точок зору щодо ролі соціальної держави більш конструктивним та наближеним до реалій сьогодення є твердження, згідно з яким держава продовжує володіти усією повнотою влади на суверенній території. Однак на її функціонування все більший вплив чинять такі інституційні чинники, як розгортання конкуренції на світових ринках, норми міжнародного права та міжнародні організації. Відбувається трансформація та пристосування держави до нових умов, унаслідок чого змінюватимуться й адаптовуватимуться до нових умов її функції щодо забезпечення добробуту. Погоджуючись із цією позицією, слід наголосити, що в самій моделі соціальної держави міститься низка суперечностей, котрі загострилися в умовах глобалізації.

Нагальна необхідність змін парадигми здійснюваних соціально-економічних перетворень у сфері соціального захисту диктується тим, що в основу його перетворень було покладено концепцію «соціальної держави» як платформу створення національної економіки. Із погляду соціальної захищеності населення реалізація соціального компоненту соціально орієнтованої системи ринкової економіки є досить привабливою і позитивно сприймається переважною частиною населення порівняно з ліберальною. Однак реалії сьогодення свідчать про наявність значного розриву між задекларованим статусом нашої країни як соціальної держави і реалізацією цієї конституційної норми. Соціологічні дослідження населення свідчать про низький рівень відчуття соціальної захищеності та впевненості у власному майбутньому наших громадян. Поглиблення глобалізаційних процесів у всіх сферах суспільно-економічного життя породжує якісно нові виклики національній економіці України і, відповідно, стану соціальної захищеності її населення.

Сучасний етап ідей соціальної держави в нашій країні втілюється у життя в умовах низки викликів, породжених глобалізацією, не давши суттєвих позитивних результатів у сфері соціального захисту населення, не перетворивши останній на дієвий чинник економічного зростання. У процесі радикального реформування української моделі соціального захисту населення доцільно імплементувати у соціально-економічні відносини ті підходи та механізми, які дають високу результативність і апробовані в постіндустріальних країнах світу.

Невпинна еволюція господарської системи, зокрема її соціально-економічного складника, зумовлює необхідність постійного напрацювання комплексу завдань, пріоритетів та інструментів економічної політики держави. Дієвість (ефективність) цієї політики впливає на стан конкурентних переваг в умовах глобалізаційних викликів сучасності.

Підкреслимо, що характерною ознакою сучасного етапу глобального розвитку слід визначити зниження ефективності державної політики через ускладнення прогнозування економічного розвитку та деформацію основних реакцій національної господарської системи на

регуляторні впливи. Сучасній системі, на думку А. Гальчинського, «притаманна реалізація потенціалу змін через механізми біфуркації та хаосу» [4, с. 8]. Учений констатує, що «...майбутнє перестане бути передбачуваним: воно більше не ґрунтується на підвалинах теперішнього ... припиняють дію притаманні попередній системі принципи причинно-наслідкового детермінізму, раціонального розвитку, суспільної рівноваги, які формують фундамент економічної методології». Таким чином, економіка «набуває ознак розвитку складних неупорядкованих дисипативних (розпорочених) синергетичних систем». В. Бодров підкреслює, що «світова криза продемонструвала неспроможність традиційного антикризового інструментарію, який спирається на абсолютизацію функціонального аналізу, зосереджуючись на дослідженні функціональних зв'язків і залежностей» [5, с. 72].

Загалом генеза сучасної моделі функціонування глобальної економіки та її складників безпосередньо пов'язана з трендом поширення ліберального способу організації, що є притаманним трансформаціям на пострадянському просторі, а сам «ренесанс» неолібералізму, який існував на підґрунті тривалого безкризового періоду на рубежі XX та XXI ст., зазнав суттєвих утрат унаслідок кризових явищ 2008–2009 рр. у світовій економіці. Зокрема, польський дослідник Гж. Колодко констатує зміни як наслідок «кризи неоліберальної моделі, яка відкидала регулятивну практику держави та заперечувала інституційний інтервенціонізм» [6, с. 9].

Передусім це стосується людиноцентричного підходу до конструювання систем соціального захисту з урахуванням соціально-індивідуального стану особи, коли беруться до уваги її економічні й соціальні інтереси, конкретна життєва ситуація, в якій вона перебуває [7]. Привертає увагу й те, що кожна з використовуваних нині моделей соціального захисту населення базується на соціальній відповідальності як усвідомленні суб'єктами відносин у соціально-економічній сфері, єдності соціального простору, об'єктивної необхідності виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством і державою, а останньої – перед своїми громадянами. Як атрибут будь-якого соціального явища відповідальність наявна в усіх сферах життєдіяльності суспільства: політиці, праві, економіці, науці, культурі тощо [8]. Для моделей соціального захисту населення в постіндустріальних країнах світу характерна взаємодія соціально відповідальної особи, соціально відповідального бізнесу і соціально відповідальної держави. Нині діючі моделі соціального захисту населення Західної Європи виникли наприкінці XIX ст. У подальшому їхні інститути розвивалися в руслі намагань примирити корисливо-егоїстичні та гуманістичні риси в поведінці людини з державним соціальним захистом, активною діяльністю профспілок, регулюванням економіки, поєднанням державної й комунальної власності та соціалістичними ідеями.

Таким чином, урахуовуючи вищевикладене, постає питання щодо розроблення модернізованої національної моделі з диференційованою стратегією функ-

ціонування національної господарської системи та її соціального складника. В основу її вважаємо доцільним покласти принцип інклюзивного зростання (тобто вибір альтернатив розвитку господарської системи на підставі національних цілей подолання нерівності та поліпшення якості життя людини) (рис. 1).

Модернізація стала одним з основних трендів сучасного розвитку господарських систем, але так і не створила позитивного потенціалу оновлення та виходу з кризи національної господарської системи. Окремі дослідники вважають за необхідне поставити наголос не на модернізації, а на реконструкції. Так, А. Гриценко підкреслює, що «...глибина модернізації, яка визначається переходом від зовнішніх форм до несучих конструкцій внутрішнього змісту, є межею перетворення модернізації в реконструкцію...» [9, с. 7]. Тобто реконструктивний розвиток економічної системи – це розвиток, який може бути досягнутим за умов перебудови основних конструкцій господарської (економічної) системи, зміни її структури. Оскільки зміст реконструктивного економічного розвитку включає у себе соціальну спрямованість змін, то він досягається як в умовах економічного зростання, так і на стадії спаду (рецесії).

А. Гриценко наголошує у своїх дослідженнях на необхідності врахування дії законів архітекtonіки (фундаментальній структурі цілісних систем) як однієї з важливих характерних рис парадигми реконструктивного розвитку сучасної господарської системи [10]. У реальній господарській практиці необхідно враховувати внутрішні характеристики і природу цілісності, але це тільки модифікує, корегує пропорції, а не відміння їх. Оскільки структура системи (цілого) є деформованою, віддаленою від рівноважних пропорцій, доцільним є проведення політики, спрямованої на подолання дисбалансів і наближення до рівноважних пропорцій (із корекцією відхилень не більш 15% від наявних середніх значень), що є принципом поступовості у досягненні рівноважного стану господарської системи та її соціального складника.

Таким чином, проблеми модернізації сучасної економіки, «архітекtonіка» господарської системи (за А. Гриценком), питання інклюзивного розвитку надзвичайно актуальні для визначення вектору розвитку національної господарської системи. У найбільш широкому визначенні поняття інклюзивного розвитку означає такий розвиток національних еко-

Рис. 1. Наукова концепція господарського розвитку в умовах сучасної трансформації національної економіки

Джерело: складено автором

номік у світогосподарських зв'язках, який дає можливість включити в нього і розкрити внутрішній потенціал усіх елементів, усіх суб'єктів соціально-економічної системи країни та забезпечити її збалансованість. Уважаємо, що системна інклюзивність потрібна національній господарській системі. Це дасть змогу виявити природні, соціальні і культурні переваги системи, забезпечити збалансований стійкий розвиток та підвищити добробут і якість життя громадян у суспільстві шляхом корінної перебудови структури економіки й розгортання її внутрішніх потенцій у рефлексивній взаємодії господарської системи із зовнішнім середовищем.

Висновки. Відповідне інституційне середовище функціонування та розвитку господарської системи не придатне для ефективної модернізації національної економіки, запропоноване теоретичне обґрунтування модернізованої моделі держави з диференційованою стратегією функціонування національної господарської системи, в основі якої доцільним є принцип інклюзивного зростання – вибір альтернатив розвитку системи на підставі національних цілей подолання нерівності в суспільстві та поліпшенні якості життя людини є необхідним під час побудови ефективної національної концепції системи соціального захисту населення.

Список літератури:

1. Say J.-B. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth. 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners. New York : G. P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. The Coming Post industrial Society: A Venture in social forecasting. NY : Basic Books, 1973.
4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Okonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations : perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Kolupaieva I., Shevchenko O. Justification of scenarios of state regulatory policy of Ukraine. *Proceedings of the International conference of Innovation in Science and Education*, March 20-22, 2019, Prague Czech Republic.
9. Михальченко М.І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / НАН України ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Дрогобич ; Київ : Відродження, 2004. 487 с.
10. Соскін О.І. Народний капіталізм: економічна модель для України : монографія. Київ : ІСТ, 2014. 396 с.
11. Гальчинський А. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. Київ : Либідь, 2013. 472 с.
12. Бодров В.Г. Трансформація економічних систем: концепції, моделі, механізми регулювання та управління : навчальний посібник. Київ : УАДУ, 2002. 104 с.
13. Колодко Дж.В. Від ідеології неолібералізму до нового прагматизму. *Економіка України*. 2010. № 9. С. 4–10.
14. Жаліло Я. Особливості реалізації економічної політики держави в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку. *Економічна теорія*. 2016. № 1. С. 39–52.
15. Гражевська Н. Компаративний підхід до аналізу глобальної конкурентоспроможності національних економік. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. № 1(28). С. 15–24.
16. Гриценко А. Реконструктивний економічний розвиток, зміст, основні напрями і вектор соціальної справедливості. *Економічна теорія*. 2016. № 4. С. 5–19.
17. Шевченко О.О. Еволюція господарської системи: методологія аналізу у світовій економічній думці (кінець XIX – початок XXI ст.) : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 304 с.

References:

1. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth / J.-B. Say, 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners. New York: G. P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. The Coming Post industrial Society: A Venture in social forecasting / D. Bell. NY: Basic Books, 1973.
4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Okonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations : perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Kolupaieva I., Shevchenko O. (2019) Justification of scenarios of state regulatory policy of Ukraine. *Proceedings of the International conference of Innovation in Science and Education*. March 20-22. Prague Czech Republic.
9. Mikhalchenko M. (2004). *Ukrainina jak nova istorychna real'nijstj: zapasnyj ghravecj Jevropy* [Ukraine as a new historical reality: a reserve player of Europe]. NAS of Ukraine; Institute of Political and Ethnonational Studies. Publishing Company «Renaissance», 487 p.
10. Soskin O. (2014) *Narodnyj kapitalizm: ekonomichna modelj dlja Ukrajinj* [Narodny kapitalizm: ekonomichna modely dlya Ukrainy]. Kyiv: IST Publishing House, 396 p.
11. Galchynsky A. (2013) *Politychna noekonomika: nachala onovlenoji paradyghmy ekonomichnykh znanj* [Political nooeconomics: the beginnings of the renewed paradigm of economic knowledge], 472 p.

12. Bodrov V. (2002) Transformacija ekonomichnykh system: koncepciji, modeli, mekhanizmy reghuljuvannja ta upravlinnja [Transformation of economic systems: concepts, models, mechanisms of regulation and management]: textbook. way, 104 p.
13. Kolodko J. (2010) Vid ideologhiji neoliberalizmu do novogho pragmatyzmu [From the ideology of neoliberalism to the new pragmatism]. *Economy of Ukraine*, vol. 9, pp. 4–10.
14. Zhalilo J. (2016) Osoblyvosti realizaciji ekonomichnoji polityky derzhavy v umovakh suchasnykh tendencij suspil'nogho rozvytku [Peculiarities of realization of economic policy of the state in the conditions of modern tendencies of social development]. *Economic theory*, vol. 1, pp. 39–52.
15. Grazhevska N. (2014) Komparatyvnyj pidkhdid do analizu ghhlobal'noji konkurentospromozhnosti nacional'nykh ekonomik [Comparative approach to the analysis of global competitiveness of national economies]. *Theoretical and applied issues of economics*, vol. 1(28), pp. 15–24.
16. Hrytsenko A. (2016) Rekonstruktyvnyj ekonomichnyj rozvytok, zmist, osnovni naprjamy i vektor social'noji spravedyvosti [Reconstructive economic development, content, main directions and vector of social justice]. *Economic theory*, vol. 4, pp. 5–19.
17. Shevchenko O. (2017) Evoljucija ghospodars'koji systemy: metodologhija analizu u svitovij ekonomichnij dumci (kinecj XIX – pochatok XXI st.) [Evolution of economic system: methodology of analysis in world economic thought (end of XIX – beginning of XXI century)]: monograph. Kyiv: Center for Educational Literature, 304 p.

КОНЦЕПЦИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ: ПАРАДИГМАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИЗМЕНЕНИЙ

Исследуются подходы к признанию роли социальной защиты, вопросы совместимости глобализации и социального государства с его институтами социальной защиты населения, состояние параметров социально-экономической модели развития национальной экономики. Обоснована эффективность применения социально ориентированной политики государства, раскрыты институциональная среда функционирования современной хозяйственной системы, генезис современной модели функционирования глобальной экономики. Проанализировано современное кризисное состояние национальной экономики (в части деформации социально-экономической подсистемы, рисков углубления социального неравенства) и условия социальной защиты. Обоснованы смена парадигмы социально-экономических преобразований в сфере социальной защиты, концептуальные основы выбора национальной модели экономического развития хозяйственной системы в контексте социальной составляющей государственной политики. Предложена научная концепция хозяйственного развития в условиях современной трансформации национальной экономики относительно процессов социального обеспечения с использованием принципа социального инклюзивного роста с целью формирования основных компонент системы социальной защиты населения.

Ключевые слова: социальная защита, социальная составляющая хозяйственной системы, социальная политика государства, глобализация, социальная инклюзивность, экономическая система, развитие национальной экономики, институциональные изменения.

THE CONCEPT OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION: PARADIGMAL PRINCIPLES OF CHANGE

Bringing the Ukrainian model of social protection in line with the needs of the current stage of socio-economic development is possible with the leading role of the state. Approaches to recognizing the role of social protection, the compatibility of globalization and the welfare state with its institutions of social protection, the state of the socio-economic model of national economy, the social content of the competitiveness of the national economy requires in-depth study of the social component of the economic system. disclosure of forms, levels and mechanisms of development of socio-economic function of social protection. In a market economy, the institutional environment of the modern economic system reveals the genesis of the modern model of the global economy; the change of paradigm of social and economic transformations in the field of social protection, efficiency of application of socially oriented state policy is substantiated; the methodology of practical use of advantages of the western models in the direction of the analysis of development of economic systems (globalization, internationalization) is opened; analyzed the current crisis of the national economy (in terms of deformation of the socio-economic subsystem, the risks of deepening social inequality) and social security conditions (mismatch of formal and informal institutions, their extractive nature lead to changes in the economic system that inevitably leads to falling trust and destructive to the processes of system management related to the analysis of the crisis, which is a consequence of cognitive-behavioral actions that are part of economic and legal institutions); conceptual principles of choosing the national model of economic development of the socio-economic system in the context of social protection policy are revealed (alternative development of the national economic system is an external condition for forming a national strategy related to management methods, theory and practice of socio-economic development); proposed a scientific concept of economic development in the modern transformation of the national economy on social security processes using the principle of inclusive social growth in order to form the main components of social protection (a choosing alternatives for economic development based on national goals to overcome inequality and improve quality of life and avoid antisocial risks national government).

Key words: social protection, social component of economic system, social policy of the state, globalization, social inclusion, economic system, development of national economy, institutional changes.